

Barbara GOLIČNIK

Parki in njihovi uporabniki

Prispevek obravnava rabo mestnih parkov. Tematiko o uporabniško-prostorskih odnosih kritično osvetli z dveh vidikov: dejanskih razmerij v konkretnih okoljih, pridobljenih na podlagi podatkov z več zaporednimi opazovanji in s kartiranjem vedenj ter s stališča načrtovalcev, ko na podlagi rezultatov delavnih komentira njihova prepričanja in razumevanje odnosov med strukturo ter členitvijo parkov oziroma njihovih delov in naravo njihove rabe. S primerjalnimi analizami pokaže, da se predstave oblikovalcev in načrtovalcev mestne krajine v nekaterih pogledih razlikujejo od dejanske rabe v prostorih, ter tako opozori na vrednost in pomen empiričnega znanja, pridobljenega na podlagi opazovanj in beleženj opažanj.

KLJUČNE BESEDE: načrtovanje, javni prostor, park, uporabnik, vedenjski zemljevid

This paper is concerned with urban parks and their use(r)s. It focuses on usage-spatial relationships from two different angles. Firstly, it discusses the actual uses mapped in places, using repeated observation on different days, times and weather conditions. Secondly, it addresses designers' views and beliefs about usage and design of urban parks. However, the paper shows that designers' beliefs and awareness about uses in places, in some aspects, differ from actual use. It stresses the use of empirical knowledge about usage-spatial relationships, which can be gained by using observation and behavioural mapping, in decision-making processes for parks design.

KEY WORDS: design, public space, park, user, behavioural map

1 Uvod

Mestni park ni samo zelena površina v mestu ali naselju. Je tista javna zelena površina v mestu, ki naj bi različnim uporabnikom ponudila enake možnosti za uporabo. Model javnega parka s socialnim programom je sredi 19. stoletja postavil F. L. Olmsted, potem ko je država New York v ZDA sprejela zakonski odlok o ureditvi parka na javnem zemljišču za potrebe mestnega prebivalstva. Nastal je Centralni park. Shulyer (1986: 65) povzame Olmstedova razmišljanja in nazore o parku iz 19. stoletja: »Park je bil načrtovan kot demokratični prostor, v katerem so se kot enaki srečevali revni in bogati, mehaniki, trgovci in izobraženci.« Olmsted je pri snovanju parka sledil vodilni ideji, da je v naravi moralna moč, ki utegne izboljšati mesto in omogočiti ljudem polnejše življenje (Ogrin, 1993). Zasnova Centralnega parka v New Yorku in drugih pomembnih parkov, ki jih je oblikoval, kot na primer Prospect Park v Brooklynu in Franklinov park v Bostonu, v številnih potezah spominja na podeželsko krajino oziroma koncept angleškega krajinskega sloga. Vnos geometrijsko pravilno oblikovanih in grajenih prvin je zanemarljiv. S takim pristopom je Olmsted nedvomno dal pečat podobi in namenu sodobnega parka. Vendar ali je danes tak pristop še vedno sodoben? Je z vidika ustvarjanja prostorov za široke ljudske množice morda sodobno že kaj drugega? Kdo so široke ljudske množice danes? Kakšne parke ponuditi danes in/ali jutri?

C. Ward Thompson (2004) ugotavlja, da danes potrebujemo bolj prefinjeno oziroma tankočutno razumevanje demokratičnega načrtovanja, da bi lahko definirali ter zagotovili potrebe in želje vseh v pestrem mozaiku urbanih kultur. Iskati je treba odgovore na vprašanja, kako ustvarjati prostore, da v njih ne prihaja do izključevanj ali omejevanj enih uporabniških skupin zaradi drugih. C. Ward Thompson (2002) tudi razmišlja, da metafora za današnji park ni več »talilni lonec«, v katerem se različni uporabniki zlijejo v izenačeno množico enakih, ampak da je bolj smiselno govoriti o parku kot o »skledi solate«, v kateri se posamezniki ali skupine lahko individualno izrazijo. To navaja na vprašanje, kako historične parke prilagoditi današnjim potrebam, ter seveda tudi, kako oblikovati nove, da je pri tem zadoščeno potrebam sodobne družbe in da je v njih raznovrstnost spodbujana in mogoča.

Vsebinski koncept in okvir razmišljanj tega prispevka se nanašata na potrebo po zagotavljanju raznovrstnih rab v parkih ter drugih odprtih prostorih mest in naselij. Prispevek gradi na izhodišču, da morajo biti parki ter drugi javni odprti prostori mest in naselij oblikovani z enako pozornostjo do izražanja oblikovnih in vizualnih kvalitet kot s pozornostjo do dejanskih rab prostora in s tem povezanih doživljajskih vrednosti prostora. Prevelik poudarek na izraznih in vizualnih lastnostih

prostora na račun funkcionalne šibkosti lahko kljub dobri lokaciji vodi do neuravnotežene rabe ter v skrajnih primerih do opuščeni in zane-marjenosti prostora.

Glede na to prispevek zagovarja domneve, da:

- je za zagotavljanje uspešnih prostorov poznavanje dejanskih uporabov nujno ter da je zato empirično znanje o uporabniško-prostorskih potencialih odprtih prostorov ključnega pomena pri načrtovanju in oblikovanju mestne krajine ter ima pomembno vlogo v načrtovalski praksi;
- mnenja in predstave načrtovalcev o dejanskih dogajanjih v prostorih pogosto niso (ustrezno) soočeni z dejanskimi rabami oziroma s potrebami in z navadami uporabnikov;
- čeprav se vzorci uporabov v različnih prostorih sicer razlikujejo, obstajajo splošni vzorci uporabov, v katere so vključeni ljudje, ter
- ti vzorci kažejo in izražajo sposobnost rabe za zasedbo in/ali kapaciteto prostora ter tako izražajo potencial prostora za rabo ene ali več dejavnosti.

Tako kot je Olmsted svoja razmišljanja usmeril v prihodnjega uporabnika in gradil parke za izenačene uporabnike, tako si morajo tudi današnji načrtovalci in oblikovalci parkov ter drugih javnih odprtih prostorov jasno predstavljati, kdo in kakšni so potencialni uporabniki ter kakšne so njihove želje, potrebe in navade. B. Goličnik (2005a, 2005b) ugotavlja, da so predstave načrtovalcev o uporabnikih parkov in vrstah ter načinu njihovih zadrževanj v njih drugačne od dejanskih stanj. Razprava temelji na raziskavi (Goličnik, 2005a), v kateri se avtorica ukvarja s preučevanjem razmerij med fizičnimi oblikami in členitvami odprtega prostora ter dinamičnimi vzorci njegove uporabe na primeru mestnih parkov in trgov. Nadaljnja razprava se nanaša le na izbrane primere iz Edinburga (Velika Britanija) in Ljubljane (Slovenija). Temelji na dveh vrstah podatkov. Prvič se naslanja na konkretne empirične podatke, ki so bili na podlagi opazovanj in kartiranj uporabe pridobljeni za javne odprte prostore mestnih središč v obeh izbranih mestih. Drugič, na podlagi podatkov, pridobljenih pri delavnicah z načrtovalci mestne krajine, komentira njihove predstave o tem, kako ljudje uporabljajo mestne odprte prostore in kako lahko tako vedenje načrtovalcem pomaga pri odločitvah in snovanju parkovnih zasnov.

2 Metodologija

Podatki o uporabi parkov so bili na podlagi metode opazovanja in vedenjskih zemljevidov v Edinburgu zbrani maja 2002, v Ljubljani pa maja 2003.

Mesec maj je bil izbran zato, ker je to obdobje, v katerem je v obeh mestih vreme zelo ugodno za zadrževanje na prostem. Prostori so bili opazovani v različnih delih dneva (dopoldne od 10 do 12, zgodaj popoldne od 12 do 14, popoldne od 14 do 16 in pozno popoldne od 16 do 19) in tedna (delovni dnevi, konec tedna). Prostor, ki ga je bilo mogoče opazovati z enim pogledom, je bil določen kot osnovna opazovana enota in je bil opazovan 10 minut. Za vsako pričakovano dejavnost je bil vnaprej izdelan simbol, ki je bil ob ustreznem opažanju narisana na karto z merilom 1:1000. Poleg vrste dejavnosti so bili na vsako karto zabeleženi tudi podatki o starosti uporabnika (starostni razred), času zadrževanja v prostoru, smeri gibanja po prostoru in podatki o vremenskih okoliščinah. V tem prispevku se komentarji nanašajo le na opazovanja v treh večjih parkih: dveh v Edinburgu (The Meadows, The Princes Street Gardens) in enem v Ljubljani (Tivoli).

Pogledi in prepričanja načrtovalcev o rabi in načrtovanju parkov so bili zbrani pri nekaj zaporednih delavnicah z načrtovalci in oblikovalci mestne krajine v Edinburgu. V skupno šestih delavnicah, od katerih je posamična navadno trajala približno eno uro, je bilo vključenih 35 udeležencev. Čeprav so udeleženci dobili skupna navodila, je vsak posameznik naloge reševal sam. Poleg odgovorov na nekaj vprašanj, ki so se nanašala na načrtovalčeva mnenja o odnosu med oblikovanjem prostora in njegovo rabo, so bili udeleženci delavnic vključeni tudi v naloge z grafičnim izražanjem. Zaradi čim večje kredibilnosti pridobljenih podatkov je bilo zaželeno, da udeleženci delavnic prostora, za kateri so podajali mnenja o morebitnih uporabah v njem, niso poznali. V okviru grafične naloge so tako (udeleženci iz Edinburga) na izbranem delu iz ljubljanskega Tivolija, ki je zajemal različne značilne tipe parkovnih sestavin, na podlagi ustreznih informacij o prostoru na tlorisnih podlogah označili lokacije verjetnih potencialnih rab.

3 Rezultati in razprava

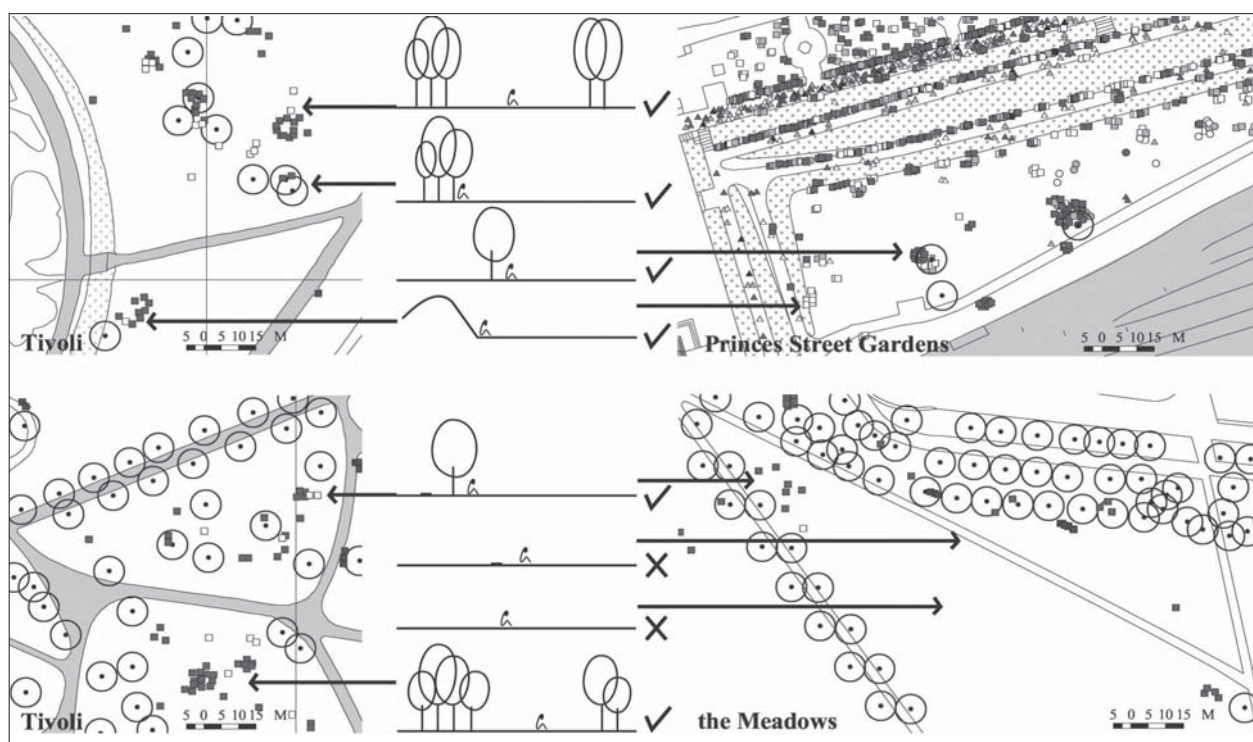
Odnos med uporabo in konfiguracijo oblikovanega parkovnega prostora je komentiran glede na rabo, ki je rezultat opazovanj in kartiranj vedenj. Značilnosti so podane v dveh sklopih: za pasivne dejavnosti, kot sta na primer sedenje in ležanje, ter za aktivne, dlje časa prisotne dejavnosti, kot so različne športne in druge igre. Rezultati delavnic z načrtovalci so obravnavani v zadnjem razdelku. Razprava je podkrepljena s primerjavo rezultatov iz opazovanj.

3.1 Prostorske členitve zelenic in pasivne dejavnosti

Rezultati iz opazovanj in beleženj vedenj so pokazali, da so večji mestni parki v glavnem v rabi za počitek in sprostitvev. Pasivne rabe, kot je sedenje na klopi, so privlačne za mlade in starejše, za posameznike in skupine. Sedenje in/ali ležanje prosto v travi pa sta priljubljena vrsti uporabe pri mlajših generacijah, še posebej najstnikih, mlajših odraslih ter družinah z otroki. Analiza vseh mestnih parkov – Tivolija (Ljubljana) ter The Meadows in The Princes Street Gardens (Edinburg) – so pokazale, da imajo različne vrste prostorskih definicij in kombinacij prostorskih sestavin, kot so poti, drevoredi, gruče dreves ali posamična drevesa, pomembne in različne vloge pri razporeditvi rab, kot sta na primer sedenje in ležanje v travi. B. Goličnik (2006) povzema, da poln, neprosojen rob, kot na primer zid, gosta ograja ali utrjen nasip, pogosto poraja pasivno rabo neposredno ob prehodu roba v

zelenico. Prosojni robovi, kot na primer parkovne poti z drevoredi, porajajo sedenje v 5- do 15-metrski oddaljenosti od roba proti notranjosti zelenice, odvisno od intenzivnosti rabe poti, stopnje prosojnosti roba in od celotne površine zelenice. Pomembna vplivna prostorska sestavina so tudi križišča oziroma vogali, v katerih se na podobnih oddaljenostih prav tako običajno začne pasivna raba.

Sedenje prosto v travi ob robovih, ki so zelo šibko določeni, na primer s stezo ali potjo, ni bilo opaženo niti v njihovem širšem vplivnem območju. Analiza je pokazala, da ne le kakovost roba, temveč prostorska členitev na splošno (na primer manjše skupine dreves, posamična drevesa) usmerja uporabnikovo izbiro prostora za sedenje ali ležanje v parku. To nazorno kaže primer uporabe parka The Princes Street Gardens v Edinburgu na sliki 2 (zadnja fotografija v nizu). Skupina najstnikov, ki je imela na voljo pravzaprav ves park, je izbrala prostor pri dre-

Slika 1: Različne prostorske kakovosti parkovnih ureditev in njihov prispevek k pasivni rabi, kot sta sedenje in ležanje (vir: Goličnik, 2006: 103).

Slika 2: Značilni vzorci uporabe (vir: Goličnik, 2006).

vesu. Ta lokacija je bila za posedanje in/ali ležanje v travi tudi sicer pogosto izbrana (prvi dve fotografiji v nizu na sliki 2). Podatki tudi kažejo, da je minimalna razdalja med posamezniki ali skupinami, ki prosto posedajo v travi, 4 metre. Ta razdalja še zagotavlja udobnost in navaja na zagotavljanje zasebnosti v javnem odprtem prostoru.

3.2 Zelenice in oblike ter razsežnosti območij aktivnih dejavnosti

Pomembnost prostorske členitve pokaže tudi, da predvsem v prostorih z malo različnimi elementi prostorske členitve ni le fizično-prostorska členitev tista, ki usmerja uporabnike in poraja razporeditev rab v prostoru, temveč tudi navzočnost drugih uporabnikov. Na ta način v glavnem večje skupine aktivnih uporabnikov členijo prostor ter oblikujejo prostore za svoje potrebe in za zasedbo drugih. Pri tem je pomembno prepoznati tudi vlogo praznin med rabami. To so vmesne proste cone med dejavnostmi, ki izražajo učinkovito razporeditev in sobivanje rab v prostorih ter tako opozarjajo na zmogljivost prostorov za rabo.

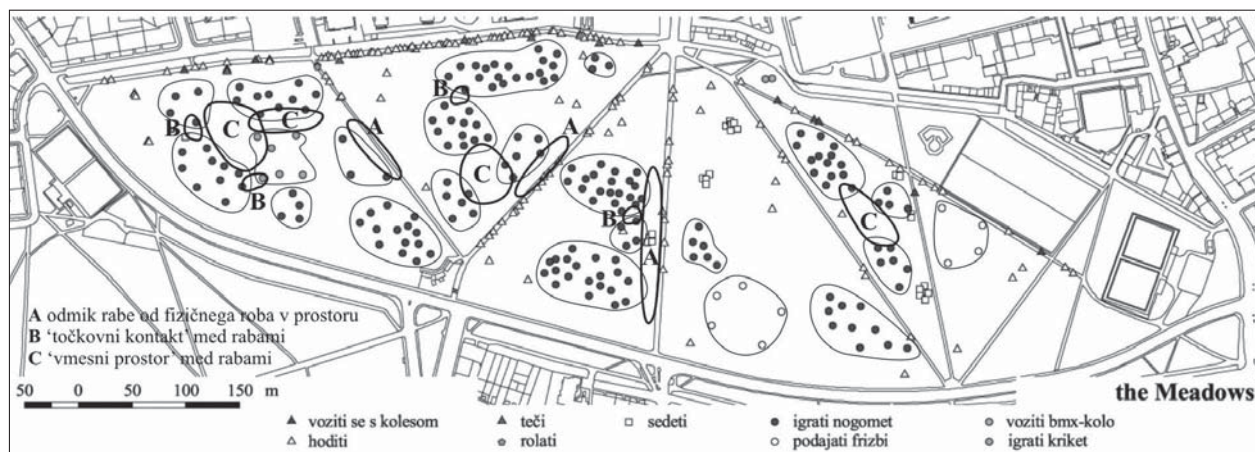
Treib (2008) v razpravi o uspešnosti zelenih površin poudarja, da je nujno da dober park gosti uporabniške skupine različnih velikosti. B. Goličnik (2005a) na podlagi empiričnih podatkov utemelji tri velikostne razrede. Velike skupine, ki jih najpogosteje predstavljajo skupine odraslih pri igri nogometa, so običajno zasedle območja, ki so velika do 5000 m². V okviru omenjene raziskave so srednje velike skupine tiste, ki zasedejo od 1000 do 3000 m² prostora, medtem ko so majhne tiste, ki potrebujejo manj kot 1000 m² in je vanje običajno vključenih tudi manj uporabnikov. V parku The Meadows (Goličnik, 2005a) je večina skupin, ki so udeležene v katero koli dlje časa trajajočo aktivno dejavnost, majhna ali srednje velika.

Zasedbe prostora se ne razlikujejo le po površini, ki jo potrebujejo za aktivno rabo, temveč so raznovrstne tudi glede na oblike, ki jih zavzamejo v prostoru in po kompaktnosti. Slednje se navezuje na število ljudi, ki je vključeno v določeno dejavnost na območju rabe in je v tesni povezavi z vrsto dejavnosti. Igra nogometa navadno predstavlja precej strnjeno skupino, medtem ko je podajanje frizbija primer bolj razpršene skupine. Za ilustracijo – povzeto po B. Goličnik (2005a, 2006) – za neformalno igro nogometa (odrasli, 15–20 oseb) je potreben podolgovat prostor, velikosti 3000–5000 m². Za manjše skupine, vključene v igre z žogo, zadostuje do 3000 m² prostora. V nasprotju s prostorom, potrebnim za podajanje frizbija, ki je lahko zelo ozek, je za take aktivne igre primerno, da daljša dimenzija take površine ne presega dvojne dolžine povprečne širine prostora igre.

Poleg omenjenega so rezultati iz opazovanj tudi pokazali, da so ženske pri igrah z žogo redkeje udeležene. Pogosteje sedijo in opazujejo taka dogajanja. Kot aktivne uporabnice so vključene v dejavnosti v prehodu čez prostor, kot na primer potiskanje otroškega vozička, sprehajanje z otrokom ali tek. Tivoli (Ljubljana) in The Meadows (Edinburg) sta pomembni povezavi med mestnim središčem in različnimi drugimi deli mesta, zato sta hoja skozenj ter vožnja s kolesom in/ali z rolerji (Tivoli) zelo pogosti za moške in ženske ter za vse starostne skupine.

3.3 Potencialni in dejanski prostori uporab parkovnih zelenic

Empirični podatki (Goličnik, 2005a, 2006) torej kažejo, da posamezni elementi prostorskih členitev niso vedno enako privlačni za določeno rabo ter da lahko različne kombinacije enakih prostorskih sestavin značilno vplivajo na primernost in ustreznost prostorov za sobivanje in intenziteto rab v njih. Z drugimi

Slika 3: Prikaz različnih vrst praznin med rabami ter med njimi in fizičnimi strukturami okolja (vir: Goličnik, 2006: 118).

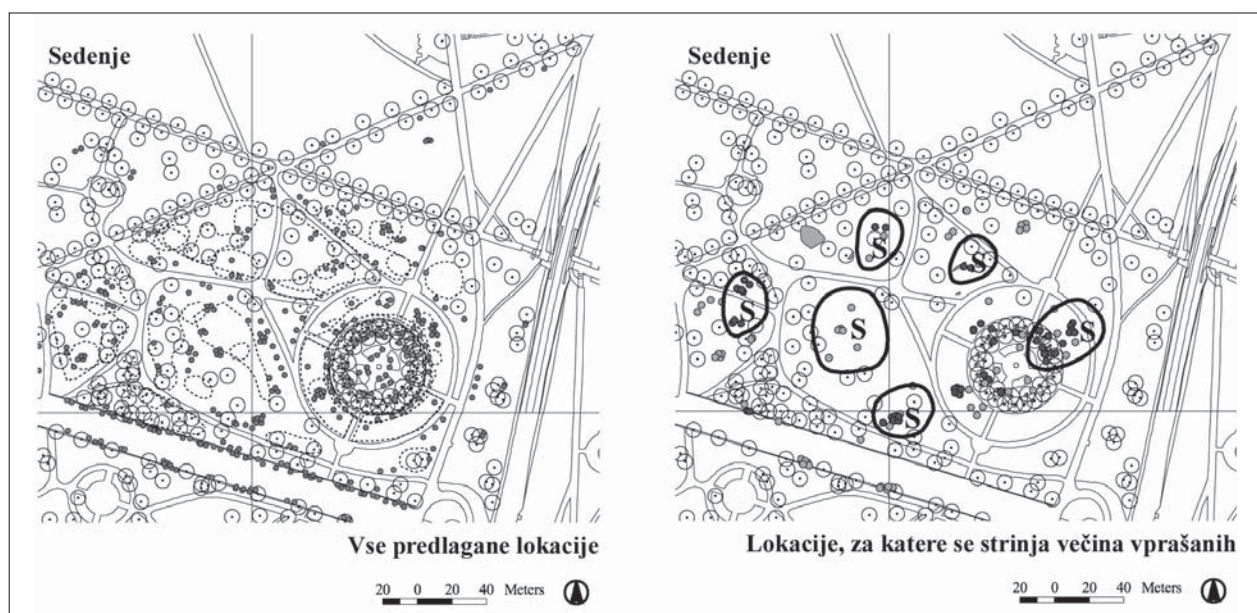
besedami, ni vsaka lokacija klopi enako spodbudna za posedanje in ni enako verjetno, da se bodo otroci razigrali na kateri koli zelenici v parku.

Čeprav sta v okoljski psihologiji (Bell idr., 2001) za področje prostorskega načrtovanja že desetletja uveljavljena pristopa *okoljskega posibilizma* in *okoljskega probabilizma*, rezultati načrtovalske prakse še vedno zelo izražajo načelo *okoljskega determinizma*. To je prepričanje, da okolje vzročno posledično vpliva na dogajanje v njem: torej, da je okolje tisto, ki določa rabo, in da je prostor kot tak pomemben ambientalni dosežek, v katerega so »povabljeni« uporabniki, ki naj se nanj navadijo in ga sprejmejo. Kadar neki prostor dejansko ponuja možnosti izbire in/ali spodbuja različne načine uporab, presega okoljski determinizem in sledi principom okoljskega *posibilizma* (možnost) in/ali *probabilizma* (verjetnost). Posibilizem zagovarja stališče, da okolje z ustreznimi nastavki daje možnosti za posamezne aktivnosti, vendar uporabniku dopušča izbiro. Probabilizem pa je doktrina, ki zagovarja, da so v določenem okolju ene dejavnosti verjetnejše od drugih, vendar tudi ne absolutno določene. Na poti k dobri in uspešni načrtovalski praksi se je pomembno zavedati, da načrtovalci in oblikovalci ustvarjajo samo potencialna okolja, prostore priložnosti, ter da uporabniki ustvarjajo učinkovita okolja, torej prostore dejanskih (iz)rab in uresničenih priložnosti.

Robbins (2008) v razpravi o javnih prostorih jasno postavi, da ljudje v neki prostor pač ne pridejo kar avtomatično. Torej, da pravila igre žal niso taka, da se nekje uredi javni prostor in se pričakuje, da bodo

ljudje prišli. Na to opozarjajo tudi ugotovitve delavnic z načrtovalci (Goličnik, 2005a). Glede predstave načrtovalcev o uporabi parkov so rezultati delavnic pokazali, da večina vprašanih (80 %) meni, da zna precej dobro predvideti prihodnjo rabo prostora, ki ga načrtuje. Čeprav je bila večina udeležencev tudi prepričana, da zna rabo v parkih bolje predvideti (60 %) kot na trgih (40 %), so natančnejše analize pokazale, da so bili načrtovalci pri izboru in lociranju verjetnih rab v konkreten prostor natančnejši v primeru trga. Ker je grafično izražanje predstavljalo pomembno sporočilno vrednost o razumevanju uporabniško-prostorskega odnosa, so bile analitične karte, ki so jih izdelali udeleženci pri delavnicah in so ponazarjale verjetne razmestitve rab v prostorih, za nadaljnjo analizo razvrščene glede na natančnost in vsebino grafičnega izražanja.

Glede na vsebino in opis rabe so bili rezultati delavnic razvrščeni v tri skupine: *jasno določena raba*, kot na primer, sedenje, hoja in podobno; *splošni opis rabe*, kot na primer zbiranje, pasivna raba ali aktivna udeležba; in *nedoločna raba*, pri kateri ni bilo podatka o vrsti dejavnosti, temveč na primer o načinu druženja, kot na primer skupina. Glede na natančnost izrisa lokacije verjetne rabe deli raziskava grafične rezultate prav tako v tri skupine: *jasno izražena lokacija*, *splošni oris lokacije* in *nedoločna lokacija*. Prva kategorija predstavlja najnatančnejši grafični zapis, ki ponazarja lokacije posameznikov ali skupin različnih velikosti in oblik zasedbe prostora. V kategorijo splošni oris lokacije se uvršča na primer diagramatično grafično izražanje brez jasnih določitev o gostitvah in razporeditvi uporabnikov, udeleženih

Slika 4: Rezultati delavnic z načrtovalci o območjih, ki so jih udeleženci prepoznali kot verjetna za posedanje ali sedenje v izbranem delu Tivolija (Ljubljana). Leva slika prikazuje zbir vseh predlaganih lokacij za posedanje. Desna slika prikazuje tiste, ki so se kot predlagane pojavile najpogosteje – to je da se o njih strinja večina udeleženih pri delavnici (vir: Goličnik, 2005a).

v locirano dejavnost. Zadnja kategorija označuje grafično izražanje, ki prostorske lokacije pravzaprav ne opredeli. Najpogostejši primeri predstavljajo besedni ali črkovni opis dejavnosti z nedoločenim vplivnim območjem rabe.

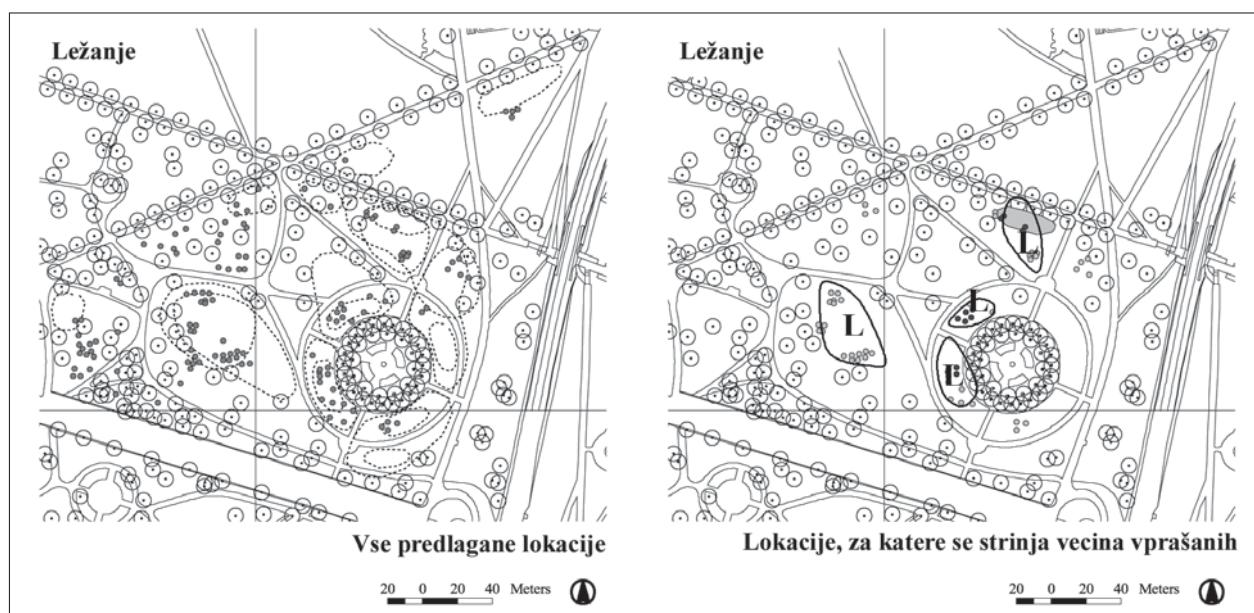
35 % vključenih se je hkrati natančno izrazilo o vrsti in lokaciji dejavnosti, v katero je vključen uporabnik parka. 30 % jih ni izrazilo nobene posebne informacije niti o vrsti niti o lokaciji dejavnosti. Sicer so bili rezultati taki: 17 % vključenih je uporabilo posebna imena za aktivnosti, vendar so pri izražanju lokacije ostali na splošni ravni. 6 % udeležencev se je jasno izrazilo o lokaciji, vendar brez podatka o tem, kaj naj bi se na tej lokaciji dogajalo. Bolj ko so bile opredeljene lokacije in vrste dejavnosti jasne in natančne, boljši komentarji so bili lahko podani na načrtovalčevo razumevanje uporabniško-prostorskega odnosa v oblikovani krajini, kot je park.

Primerjava med pogostnostjo posameznih rab v parku (opazovanje in vedenjski zemljevidi) ter pogostnostjo predlogov udeležencev delavnic o verjetnem obstoju posamezne dejavnosti v parku dopušča prve komentarje na odzive načrtovalcev o mogočih uporabah izbranega prostora v parku. Podobnost med rezultati z delavnic in rezultati iz opazovanj je bila očitna predvsem za pogosto predlagane in pogosto opažene rabe, kot so: hoditi, sedeti, ležati v travi, sprehajati psa in voziti se s kolesom. Najpogostejša raba, ki so jo udeleženci delavnic prepoznali kot mogočo, je bila sedenje oziroma posedanje. Odzivi načrtovalcev na lociranje te dejavnosti so bili ali zelo natančni, označeni kot

točkovna lokacija posameznika, ali splošnejši, tako da je bilo podano območje za sedenje ali posedanje. Načrtovalci so sedenje videli kot mogoče na različnih lokacijah v parku: na zelenicah različnih oblik in velikosti z nekaj drevesi (čeprav ne nujno pod drevesi) ter na zelenicah in klopeh v geometrijsko oblikovanem delu obravnavanega območja.

Prekrivanje predlogov posameznih načrtovalcev je dalo rezultat, ki pokaže, da načrtovalci razlikujejo vrste sedenj (posamezniki, v družbi) v okviru različnih mogočih prostorskih okoliščin (glej S na sliki 4). Podobne analize za rabo, kot je ležanje v travi, pa kažejo nekoliko drugačen rezultat. Ležanje v travi je bilo predlagano na lokacijah, za katere je značilna odprtost. Načeloma je razporeditev verjetnih zasedb lokacij na izbranem območju za sedenje in ležanje podobna (glej levi karti na slikah 4 in 5). Primerjava med intenziteto strinjanja o lokacijah, ki naj bi jih najverjetneje zasedli ti rabi, pa pokaže, da je ležanje v travi prepoznano kot ranljivejša raba. Večina udeležencev delavnic je ležanje predvidela v odprtih in vidno povezanih prostorih, medtem ko so sedenje (posameznikov ali skupin) umeščali na raznovrstne lokacije, v bolj odprte in bolj zastrte, take, ki ustvarjajo več zasebnosti in omogočajo manj vidnega stika z okolico.

Za dlje časa prisotne in aktivne dejavnosti v parkih, kot so različne športne in druge igre, so rezultati delavnic pokazali, da je bila igra v splošnem predlagana na vseh večjih zelenicah in v bližini središčnega krožnega motiva (slika 6). Večja območja za igro so bila predlagana na trikotniških zelenicah brez dreves z vsake

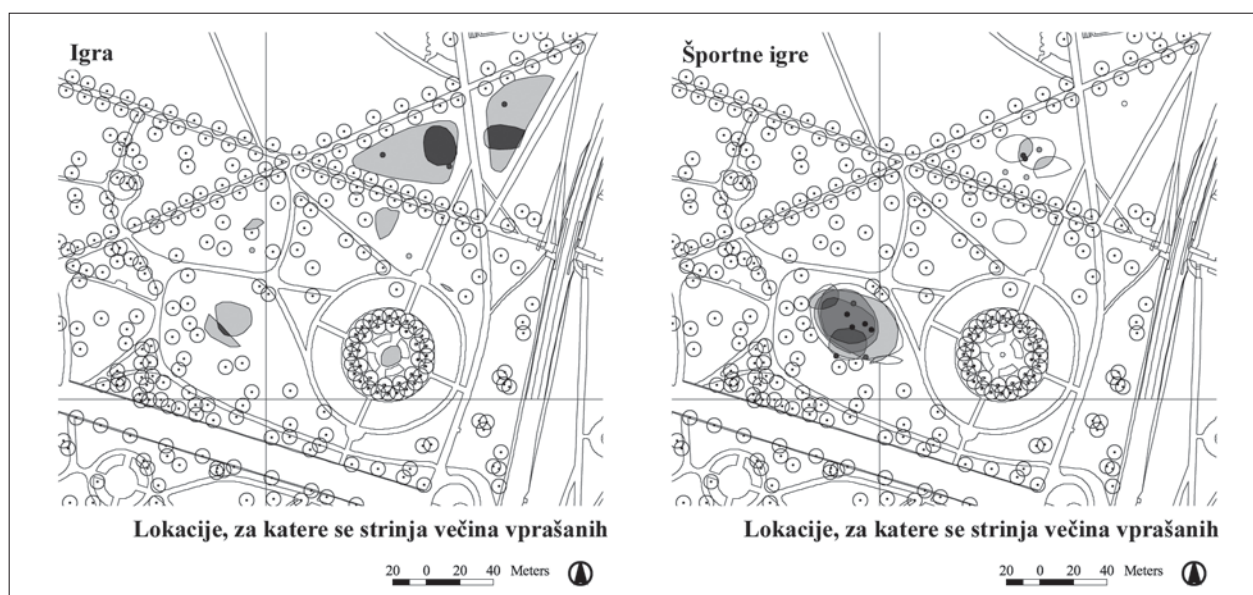

Slika 5: Rezultati delavnic z načrtovalci o območjih, ki so jih udeleženci prepoznali kot verjetna za ležanje v izbranem delu Tivolija (Ljubljana). Leva slika prikazuje zbir vseh predlaganih lokacij za ležanje. Desna slika prikazuje tiste, ki so se kot predlagane pojavile najpogosteje – to je da se o njih strinja večina udeleženi pri delavnici (vir: Goličnik, 2005a).

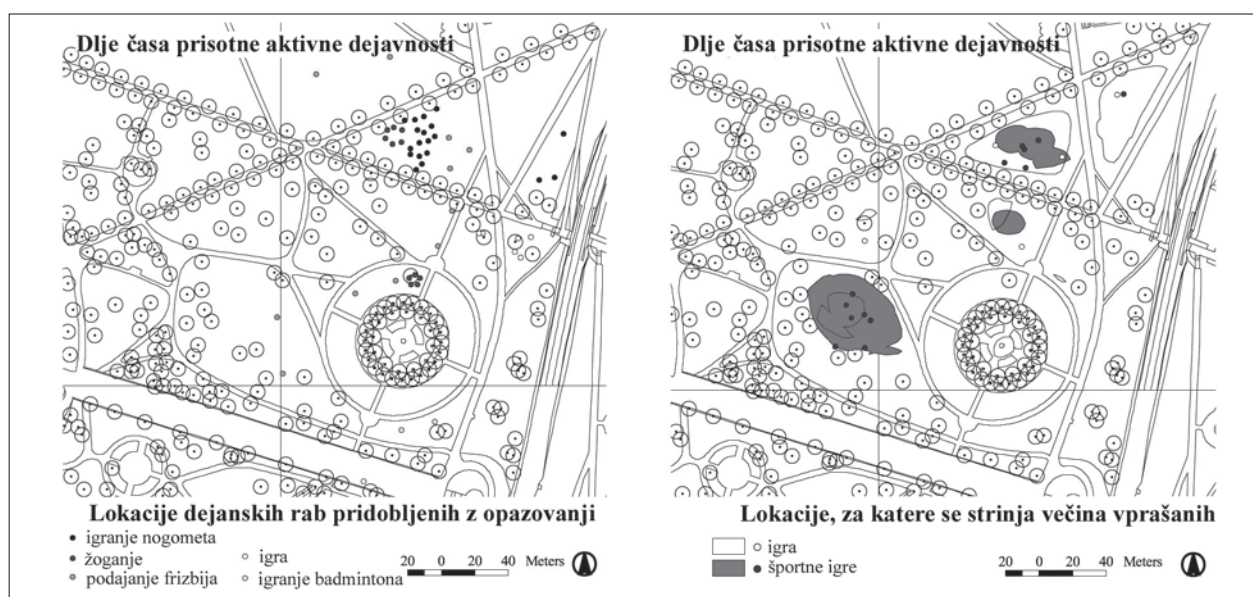
strani glavne vzdolžne poti skozi območje obdelave. Ti zelenici sta bili omenjeni tudi kot primerni za športne aktivnosti, kot na primer neformalna igra nogometa, še posebej trikotni prekat zahodno od poti. Primerjava med dejanskimi rabami in rezultati z delavnic pokaže razhajanja. Po pričakovanju načrtovalcev je osrednja zelenica z nekaj gručami dreves in posameznimi drevesi prav tako primerna za tako rabo, rezultati z opazovanj pa kažejo, da se igra tam ni pojavljala (slika 7) ter da je to prostor posedanja in ležanja (slika 8).

4 Sklep

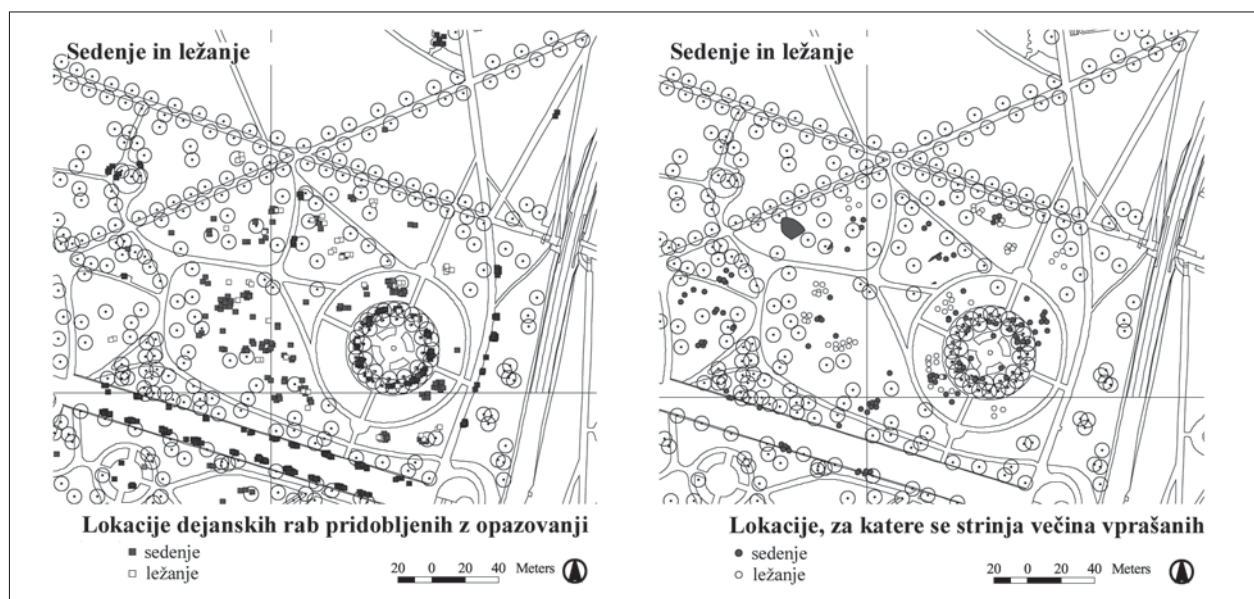
V parkih z izrazitejšimi prostorskimi definicijami in mejami so učinkovita okolja rab lažje prepoznavna, določljiva in izbrana za uporabo. Predvsem pri ohlajnejših prostorskih določitvah, v katerih so praznine večje in so fizične meje bolj vsak sebi, dejanske zasedbe prostorov z eno rabo ali več temi členijo izbrana okolja in tako potencialna okolja rab preobrazijo v učinkovita okolja za eno rabo ali več teh. Rezultati so pokazali,

Slika 6: Rezultati delavnic z načrtovalci o območjih, ki so jih udeleženci prepoznali kot verjetna za igro v izbranem delu Tivolija (Ljubljana). Leva slika prikazuje tiste lokacije, o katerih se je kot verjetnih za igro izrekla večina vprašanih – to je da se o njih strinja večina udeleženi pri delavnici. Desna slika prikazuje lokacije, o katerih se je kot verjetnih za športne igre izrekla večina vprašanih – to je da se o njih strinja večina udeleženi pri delavnici (vir: Goličnik, 2005a).

Slika 7: Rezultati delavnic z načrtovalci o območjih, ki so jih udeleženci prepoznali kot verjetna za igro, in rezultati opazovanj za izbrani del Tivolija (Ljubljana). Leva slika prikazuje lokacije dejanskih rab za različne aktivne igre, pridobljene z opazovanji in s kartiranjem v vsem opazovanem obdobju. Desna slika prikazuje tiste lokacije, o katerih se je kot verjetnih za igro izrekla večina vprašanih – to je da se o njih strinja večina udeleženi pri delavnici (vir: Goličnik, 2005a).

Slika 8: Rezultati delavnic z načrtovalci o območjih za sedenje in ležanje v izbranem delu Tivolija (Ljubljana). Leva slika prikazuje lokacije dejanskih rab za ti rabi, pridobljene z opazovanji in s kartiranj v vsem opazovanem obdobju. Desna slika prikazuje tiste lokacije, za katere se je večina izrazila, da so verjetne za sedenje in ležanje – to je da se o njih strinja večina udeleženih pri delavnici (vir: Goličnik, 2005a).

da rabe tvorijo svoje prostore in s tem (pre)oblikujejo odprte prostore, v katerih se nahajajo, ter da vedenjski vzorci izražajo uporabnost oziroma nosilno sposobnost prostora, s čimer izražajo prostorski potencial za rabo in se nanašajo na primernost prostora za rabo. Velikost in oblika zelenic v parkih sta ključnega pomena za aktivne rabe, ki v prostoru trajajo dlje časa, še posebej, če je vanje vključenih več ljudi. Kakovost robov in členitev odprtih površin pa imata ključno vlogo pri pasivnih rabah, kot sta sedenje in ležanje.

Primerjava rezultatov delavnic in tistih iz opazovanj za nekatere pasivne dolgotrajnejše aktivnosti, kot sta ležanje in posedanje, je pokazala, da jih načrtovalci umeščajo na lokacije, kjer se tudi dejansko nahajajo. Predstava načrtovalcev o tem, kje posedati in ležati, je torej precej dobra. Pri aktivnih rabah pa je ta povezava šibkejša (slika 7).

Čeprav so odzivi načrtovalcev v splošnem označeni kot dobri (dobro poznavanje uporabniško-prostorskih odnosov), je pri tem vseeno treba opozoriti na dejstvo, da so bili rezultati komentirani na podlagi primerov (risb), ki so bile dovolj natančne z vidika vrste aktivnosti in njene lokacije oziroma umeščenosti v prostor. Delež tistih, ki dejansko niso bili vključeni v komentiranje (30 %), opozarja na šibkost v poznavanju teh odnosov in na potrebo po izboljšanju predstav načrtovalcev o uporabnikih oblikovanih prostorov. Za ustvarjanje uspešnih parkov in javnih prostorov na splošno je namreč pomembno medsebojno usklajevanje prepričanij in interesov načrtovalcev, upravljavcev, naročnikov in uporabnikov. Sporočilo raziskave je tudi to, da je pomembno

stremeti k usmerjenemu spremljanju dogajanj in sprememb v prostorih ter njihovi interpretaciji in prevodu v uspešno načrtovalsko prakso.

Dr. Barbara Goličnik, univ. dipl. inž. kraj. arh.
Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Ljubljana
E-pošta: barbara.golicnik@uir.s.si

Viri in literatura

- Bell, P. A., Fisher, J. D., Baum, A., in Greene, T. C. (2001) *Environmental Psychology*. Belmont, Ca., Thomson & Wadsworth.
- Goličnik, B. (2005a) *People in Place: A Configuration of Physical Form and the Dynamic Patterns of Spatial Occupancy in Urban Open Public Space*. Doktorska disertacija. Edinburg, Heriot Watt University, Edinburgh College of Art.
- Goličnik, B. (2005b) Okoljsko-vedenjske študije: Most sodelovanja med načrtovalci in uporabniki odprtih prostorov. *Urbani izziv*, 16(2), str. 55–61.
- Goličnik, B. (2006) *Vedenjski zemljevidi ljubljanskih trgov in parkov: Novi izzivi in pogledi na načrtovanje in urejanje prostora*. Ljubljana, Urbani izziv publikacije.
- Ogrin, D. (1993) *Vrtna umetnost sveta*. Ljubljana, Pudon, EWO.
- Robbins, E. (2008) What is public; What is private, v: Simoneti, M., in Marinček, P. (ur.) *Odprt javni prostor: Načrtovanje, upravljanje, vzdrževanje*, str. 23–24. Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov, Oddelek za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta.
- Shulyer, D. (1986) *The New Urban Landscape: the redefinition of city form in nineteenth-century America*. Baltimore, Johns Hopkins University Press.
- Treib, M. (2008) Alone Together: Some Thoughts on Urban Space, v: Simoneti, M., in Marinček, P. (ur.) *Odprt javni prostor: Načrtovanje, upravljanje, vzdrževanje*, str. 14–23. Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov, Oddelek za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta.
- Ward Thompson, C. (2004) Who benefits from landscape architecture, v: Harvey, S., in Fieldhouse, K. (ur.) *The Cultured Landscape: Designing the environment in the 21st century*, str. 95–125. London, Routledge.
- Ward Thompson, C. (2002) Urban Open Space in the 21st Century. *Landscape and Urban Planning*, 60(2), str. 59–72.